

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

МА Нина Илић

The acquisition of se-verbs in Serbian as L1
(Усвајање глагола са клитиком се у српском језику као матерњем)

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Датум и орган који је именовао комисију: 7-10.5.2021. Наставно-научно веће Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i> :		
1. др Мирјана Мирић презиме и име	научни сарадник звање	Хуманистичке науке-филологија ужа научна област и датум избора
Балканолошки институт САНУ, Београд установа у којој је запослен-а		председник функција у комисији
2. др Нада Арсенијевић презиме и име	редовни професор звање	Српски језик и лингвистика ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет, УНС установа у којој је запослен-а		члан функција у комисији
3. др Даринка Анђелковић презиме и име	научни сарадник звање	Психологија ужа научна област и датум избора
Институт за психологију, Филозофски факултет, УБ установа у којој је запослен-а		спољни члан функција у комисији
4. др Душица Филиповић Ђурђевић презиме и име	ванредни професор звање	Општа психологија ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет, УБ установа у којој је запослен-а		спољни члан функција у комисији
5. др Сабина Халупка-Решетар презиме и име	редовни професор звање	Англистика ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет, УНС установа у којој је запослен-а		ментор функција у комисији
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ		
1. Име, име једног родитеља, презиме: Нина Драгослав Илић		
2. Датум рођења, општина, држава:		

11.06.1991., Нови Сад, Нови Сад, Србија

3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив:

Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду; Мастерске студије из Енглеског језика и књижевности; Мастер филолог - англиста

4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија:

2010., ДАС Језик и књижевност, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

The acquisition of se-verbs in Serbian as L1 (Усвајање глагола са клитиком се у српском језику као матерњем)

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација садржи 284 нумерисане странице, организоване у седам поглавља којима претходе кључна документацијска информација на српском и енглеском језику, предговор, листа скраћеница и садржај. На крају дисертације, иза списка консултоване литературе са укупно 112 референци (стр. 191-203) налази се десет прилога, укључујући образац за сагласност родитеља за учешће деце у истраживању, транскрипт одломка из интервјуа, и табеле са анализама података и продукцијом испитаника (стр. 204-284). Дисертација садржи укупно 49 табела, 1 слику и 26 графикана.

Садржај поглавља је следећи. **1.** Увод (Introduction, стр. 15-18) с одељцима: 1.1 Уводна разматрања (Introductory remarks), 1.2 Циљеви дисертације (The aims of the thesis), 1.3 Организација дисертације (Thesis structure); **2.** Теоријски оквир (Theoretical background, стр. 19-50) с одељцима: 2.1 Глаголи са клитиком *се* у српском језику (Verbs with the clitic *se* in Serbian), 2.1.1 Традиционални приступ глаголима са клитиком *се* (Traditional approach to *se*-verbs), 2.1.2 Генеративни приступ глаголима са клитиком *се* (Generative approach to *se*-verbs), 2.1.3 Лексичко-функцијски приступ глаголима са клитиком *се* (Lexical-functional approach to *se*-verbs), 2.1.4 Прототипичност глагола са клитиком *се* (Prototypicality of types of *se*-verbs), 2.2 Усвајање глагола (The acquisition of verbs), 2.2.1. Нативизам - основне поставке (Nativism - fundamental ideas), 2.2.1.1 Хипотезе о семантичком и синтаксичком самопокретању (Semantic and syntactic bootstrapping hypotheses), 2.2.1.2 Касније сазревање - хипотеза о сазревању (Maturation delay - the Maturation Hypothesis), 2.2.1.3 Рано усвајање глагола - хипотеза о континуитету (Early knowledge of verbs - the Continuity Hypothesis), 2.2.2 Основне поставке теорије засноване на употреби (A usage-based theory - fundamental ideas), 2.3 Усвајање глагола са клитиком *се* у разним језицима (The acquisition of *se*-verbs in different languages), 2.4 Усвајање глагола у српском језику (Verb acquisition in Serbian), 2.4.1 Рани глаголи у српском језику из перспективе теорије која се заснива на употреби језика (Early verbs in Serbian - a usage-based account), 2.4.2. Рани глаголи у српском језику из перспективе нативизма (Early verbs in Serbian - a nativist account); **3.** Пилот истраживање (Pilot study, стр. 51-84) с одељцима: 3.1 Испитаници (Participants), 3.2. Нацрт истраживања (Design), 3.3 Стимулуси (Stimuli), 3.4 Ток истраживања (Procedure), 3.5 Анализа података (Data analysis), 3.6 Резултати (Results), 3.6.1 Продукција глагола према узрасној групи (Verb production per age group), 3.6.2 Трогодишњаци (Three-year-olds), 3.6.3 Четворогодишњаци (Four-year-olds), 3.6.4 Петогодишњаци (Five-year-olds), 3.6.5 Развој продукције према типу глагола (Development of production per verb type), 3.6.6 Нециљни одговори (Non-target answers), 3.7 Дискусија (Discussion), 3.7.1 Уочене тенденције (Observed tendencies), 3.7.2 Импликације (Implications), 3.7.3 Измене које треба унети у главно истраживање (Necessary improvements for the main research); **4.** Главно истраживање (Main research, стр. 85-132) с одељцима: 4.1 Испитаници (Participants), 4.2. Нацрт истраживања (Design), 4.3 Стимулуси (Stimuli), 4.4 Ток

истраживања (Procedure), 4.5 Анализа података (Data analysis), 4.6 Резултати (Results), 4.6.1 Продукција глагола према узрасној групи (Verb production per age group), 4.6.1.1 Трогодишњаци (Three-year-olds), 4.6.1.2 Четворогодишњаци (Four-year-olds), 4.6.1.3 Петогодишњаци (Five-year-olds), 4.6.1.4 Тумачење резултата (Interpretation of results), 4.6.2 Развој продукције према типу глагола (Development of production per verb type), 4.6.3 Нециљни одговори (Non-target answers), 4.6.3.1 Прави повратни глаголи (True reflexive verbs), 4.6.3.2 Лексички повратни глаголи (Lexical reflexive verbs), 4.6.3.3 Прави узајамно-повратни глаголи (True reciprocal verbs), 4.6.3.4 Лексички узајамно-повратни глаголи (Lexical reciprocal verbs), 4.6.3.5 Анти-каузативни глаголи (Anti-causative verbs); **5.** Поновљени експеримент (Follow-up experiment, стр. 133-174) с одељцима: 5.1 Испитаници и ток истраживања (Participants and procedure), 5.2 Резултати (Results), 5.2.1 Продукција глагола према узрасној групи (Verb production per age group), 5.2.1.1 Трогодишњаци (Three-year-olds), 5.2.1.2 Четворогодишњаци (Four-year-olds), 5.2.1.3 Петогодишњаци (Five-year-olds), 5.2.1.4 Тумачење резултата (Interpretation of results), 5.2.2 Развој продукције према типу глагола (Development of production per verb type), 5.2.3 Нециљни одговори (Non-target answers), 5.2.3.1 Прави повратни глаголи (True reflexive verbs), 5.2.3.2 Лексички повратни глаголи (Lexical reflexive verbs), 5.2.3.3 Прави узајамно-повратни глаголи (True reciprocal verbs), 5.2.3.4 Лексички узајамно-повратни глаголи (Lexical reciprocal verbs), 5.2.3.5 Анти-каузативни глаголи (Anti-causative verbs); **6.** Општа дискусија (General discussion, стр. 175-187) с одељцима: 6.1 Уочене тенденције у продукцији глагола са клитиком *se* (Observed tendencies in the production of *se-* verbs), 6.2 Теоријске импликације (Implications for the theory), 6.3 Ограничења истраживања (Limitations of the research), 6.4. Предлози за даља истраживања (Suggestions for further research); **7.** Закључна разматрања (Conclusion, стр. 188-190).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У докторској дисертацији кандидаткиње ма Нине Илић под насловом *The acquisition of se-verbs in Serbian as L1* (Усвајање глагола са клитиком се у српском језику као матерњем) анализира се продукција пет врста глагола који се јављују са клитиком *се* на различитим ступњевима развоја говора код деце, те се разматра какве последице резултати истраживања имају на опис статуса и функције клитике *се* у српском језику.

У првом поглављу, кандидаткиња наводи како се усвајање аргументске структуре глагола већ годинама налази у фокусу психолингвистичких истраживања, а затим објашњава зашто су глаголи који се јављују са клитиком *се* у српском језику погодни за испитивање. Потом се јасно и концизно дефинишу циљеви истраживања, наиме испитивање успеха деце у продукцији различитих врста глагола који се јављају са клитиком *се*: правих повратних глагола (нпр. *облачити се*), лексички повратних глагола (нпр. *пењати се*), узајамно-повратних глагола (нпр. *грлити се*), лексички узајамно-повратних глагола (нпр. *свађати се*) и анти-каузативних глагола (нпр. *поломити се*), контрастирање продукције морфосинтаксички изведених (правих) облика и лексичких облика повратних и узајамно повратних глагола, као и сагледавање импликација истраживања за статус и функцију клитике *се* у српском језику. Последњи део првог поглавља описује организацију даљег излагања и даје увид у то на који начин је кандидат приступио проблематици.

Друго поглавље даје теоријски преглед како глагола који се јављају са клитиком *се* у српском језику, тако и студија које се баве усвајањем аргументске структуре у матерњем језику. Први део другог поглавља даје увид у традиционални, генеративни и лексичко-функционални приступ *се*-глаголима, након чега кандидаткиња класификује пет врста *се*-глагола у складу са њиховом синтаксичком и семантичком комплексношћу. Затим се даје преглед хипотезе о урођености семантичких улога, као и студија које говоре у прилог хипотези о сазревању или хипотези о континуитету. Потом се описују основне идеје теорије засноване на употреби, у оквиру когнитивне психолингвистике. Трећи и четврти део другог поглавља представљају резултате до којих су дошле међујезичке студије које се баве усвајањем *се*-глагола, као и студије које су испитивале усвајање глагола у српском језику, чиме кандидаткиња показује да је добро упозната са широком и комплексном проблематиком коју обрађује у тези.

У трећем поглављу кандидаткиња даје детаљан приказ методологије истраживања, заједно са анализом и дискусијом резултата добијених у пилот истраживању. Потом се износе основне тенденције примећене у продукцији различитих врста *се*-глагола. Последња два дела трећег поглавља разматрају теоријске импликације, као и неопходне измене у вези са одабраним глаголима и стимулусима, како би се у главном истраживању оптимизовала изабрана методологија.

У четвртом и петом поглављу кандидаткиња јасно и систематично описује методологију истраживања, а затим анализира резултате добијене у главном и лонгитудинално поновљеном истраживању, дајући приказ резултата добијених у три узрасне групе, као и приказ пораста у продукцији појединачних типова глагола у зависности од узраста. Потом даје квалитативну анализу нециљних одговора, која су се показала кључним за извођење закључака везаних за статус клитике *се* у српском језику. Ослањајући се на разне елементе анализа изнетих у теоријском прегледу, кандидаткиња у следећем, кључном поглављу дисертације даје своју интерпретацију добијених резултата.

У шестом поглављу се дискутује о добијеним резултатима и указује се на ограничења овог истраживања, као и на могуће даље правце истраживања, која се пре свега тичу укључивања већег броја испитаника и стимулуса, како би се потврдили добијени резултати и са сигурношћу могла одбацивати хипотеза о сазревању. И у овом поглављу рада кандидаткиња се ослања на најновије закључке донете у области усвајања матерњег језика, пре свега на тезу о континуитету.

Коначно, седмо поглавље даје закључна разматрања која се тичу потешкоћа које деца имају у продукцији комплекснијих врста *се*-глагола, као и различите дистрибуције повратне заменице

себе и клитике *се*, што даље упућује на неистоветност ова два облика. Кандидаткиња стога предлаже да би клитику *се* пре требало третирати као морфему, него као скраћени облик повратне заменице.

Сваки део дисертације је добро урађен и задовољава највише научне стандарде.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Илић, Н. (2020). О природи глагола са клитиком *се* – подаци из студије усвајања језика. У С. Гудурић, Б. Радић-Бојанић, П. Мутавцић (уред.), *Језици и културе у времену и простору* 9 (415-429). Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду. (<http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2020/978-86-6065-614-0>)

Илић, Н. (2020). Are prototypical semantic concepts acquired first? *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, XLV-5, 75-94. (<http://godisnjak.ff.uns.ac.rs/index.php/gff/issue/view/152/GFF-XLV-5>)

Илић, Н. (2019). Reflexive and anti-causative verb production at different stages of language acquisition. In S. Halupka-Rešetar, S. Martínez-Ferreiro (Eds.), *Studies in Language and Mind* (pp. 93-131). Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu. (<http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2019/978-86-6065-558-7>)

Илић, Н. (2019). Is there an effect of syntactic complexity on the acquisition of *se*-verbs in Serbian? In K. Damjanović, O. Tošković, S. Marković (Eds.), *Proceedings of the XXV scientific conference Empirical Studies in Psychology* (pp. 22-24). Beograd: Filozofski fakultet. (http://empirijskaistrazivanja.org/wp-content/uploads/2019/12/proceedings_EIP_2019.pdf)

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

(1) Представљена је, свеобухватно сагледана и исцрпно приказана анализа правих повратних глагола, лексички повратних глагола, узајамно-повратних глагола, лексички узајамно-повратних глагола и анти-каузативних глагола;

(2) Критички су приказани разни приступи усвајању глагола у оквиру нативизма, као и когнитивизма;

(3) На основу резултата пилот истраживања, као и главног и поновљеног експеримента, утврђено је да усвајање синтаксички и семантички комплекснијих врста *се*-глагола касни. Утврђено је следећи редослед усвајања *се*-глагола у српском језику: лексички повратни > прави повратни > прави узајамно-повратни, лексички узајамно-повратни и анти-каузативни глаголи;

(4) Утврђен значај фактора лексикалности у продукцији правих и лексички повратних, али не и узајамно-повратних глагола;

(5) На основу резултата закључено да усвајање глагола са клитиком *се* говори у прилог хипотезе о континуитету (а у супротности је са хипотезом о сазревању), Пинкерој хипотези о урођености семантичких улога, као и предвиђеној потешкоћи са усвајањем глагола које карактерише алтернирајућа транзитивност;

(6) Потврђено је да реципрочни глаголи имају више агентивних својстава од повратних глагола;

(7) Потврђена је анализа *се*-глагола као непрелазних глагола и показано да је клитику *се*

треба третирати као морфему, а не као скраћени облик повратне заменице *себе*.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

На основу свега изнетог, може се закључити да је кандидаткиња МА Нина Илић у потпуности овладала обимном лингвистичком и психолингвистичком литературом, коју је умешно приказала и критички сагледала. Рад показује висок ниво кандидаткињине компетенције у истраживању једног веома сложеног проблема, од осмишљавања нацрта истраживања, креирања стимулуса, спровођења истраживања са испитаницима узраста 3-6 година до анализе података и презентовања закључака до којих се овим истраживањем дошло, а који су вешто повезани са закључцима ранијих истраживања, пре свега на пољу усвајања језика али и на пољу теоријске лингвистике. Такође ваља истаћи да тезу одликује јасан стил, логичан ток излагања и убедљива аргументација, веома прегледно представљени резултати истраживања, док се у бројним прилозима тези могу наћи многобројни подаци чије би укључивање у текст рада непотребно оптеретило читаоца.

Комисија даје позитивну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме? **ДА**
2. Да ли дисертација садржи све битне елементе? **ДА**
3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци?

Докторска дисертација МА Нине Илић представља оригиналан допринос науци по начину на који проучава усвајање глагола са клитиком *се* у српском језику јер се у њој по први пут прикупљају подаци експерименталном методом (задатком елицитиране продукције уз коришћење унапред припремљених визуелних стимулуса) од укупно 60 испитаника деце узраста 3-6 година а испитује се који се од пет врста глагола са клитиком *се* продукују са већим успехом од осталих у свакој од три старосне групе, те како се продукција појединачних врста глагола мења (расте) након 10 месеци (у поновљеном експерименту). Први пут се овде показује да деца најтачније продукују лексички повратне глаголе и праве повратне глаголе, док продукција правих узајамно-повратних, лексички узајамно-повратних, као и анти-каузативних глагола касни, што се објашњава већом комплексношћу ових глагола. Коначно, теза је јединствена и по томе што пружа обимну базу података о усвајању и продукцији глагола са клитиком *се* у српском језику.

4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања?

У докторској дисертацији МА Нине Илић нису уочени већи теоријски, методолошки и истраживачки недостаци који би утицали на резултате истраживања или коначну структуру текста.

X ПРЕДЛОГ:

На основу наведеног, комисија предлаже:

- а) **да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана;**
- б) да се докторска дисертација врати кандидату на дораду (да се допуни односно измени);
- в) да се докторска дисертација одбије.

Место и датум: У Новом Саду, Београду и Нишу, 1.6.2021.

1. др Мирјана Мирић, научни сарадник

_____, председник

2. др Нада Арсенијевић, ред. професор

_____, члан

3. др Даринка Анђелковић, научни сарадник

_____, члан

4. др Душица Филиповић Ђурђевић, ванр. професор

_____, члан

5. др Сабина Халупка-Решетар, ред. професор

_____, ментор